

СЕСТРЕ ЈАНКОВИЋ И ЛАБАНОВА КИНЕТОГРАФИЈА*

Селена Ракочевић¹

Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности
Катедра за етномузикологију

Примљено: 5. јануара 2018.

Прихваћено: 7. маја 2018.

Оригинални научни рад

АПСТРАКТ

Циљ овог рада је да се, на основу архивске грађе из Легата сестара Јанковић који је похрањен у Народној библиотеци Србије, критички сагледа однос Љубице и Данице Јанковић према данас светски признатом плесном писму, Лабановој кинетографији. Анализирана архивска грађа обухватаће препис првог издања Лабановог писма под називом *Шрифтийанц* (*Schriftanz*) на немачком језику, као и неколико до сада необјављених рукописа Љубице Јанковић. Однос сестара Јанковић према записивању традиционалних плесова, као и према кинетографији Рудолфа Лабана, биће сагледан у контексту ширих процеса развоја етнокореологије, записивања традиционалних плесова, као и историје кинетографије у Европи у првој половини и средином XX века.

Кључне речи: плес, записивање, Љубица и Даница Јанковић, Лабанова кинетографија.

Сестре Љубица (1894–1974) и Даница (1898–1960) Јанковић су прве истраживачице у Србији које су у потпуности биле посвећене бележењу, сакупљању и проучавању, употребимо фолклористички фундиран израз који су и оне користиле – народних игара, односно етничких традиционалних плесова сеоске провенијенције. Као што је познато, њихов рад је први пут обелодањен јавности 1934. године, објављивањем прве књиге из едиције *Народне игре* (Јанковић и Јанковић 1934). Научно–истраживачке активности сестара Јанковић

* Овај рад је реализован у оквиру пројекта *Музичка и играчка традиција мултиетничке и мултикултуралне Србије* (бр. 177024) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 selena@rakocevic.rs

су од тада биле у потпуности и континуирано посвећене народним играма, што је било веома добро познато и признато у светској јавности.² Научна делатност сестара Јанковић се од самог почетка може означити као део ширег развоја области истраживања традиционалних плесова широм Европе и САД (више у Giurchescu and Torp 1991: 1–21; Kaeppler 2001: 361–367), а ова истраживачка област ће као независна научна дисциплина – етнокорееологија – бити дефинисана тридесетак година доцније, крајем педесетих и почетком шездесетих година (Јанковић Љ. 1964: 87–92; Dunin 2014: 203).³ Упркос непостојању имена које би обухватно означило активности бројних истраживача у периоду између два светска рата и непосредно након Другог светског рата,⁴ активности сестара Јанковић су биле веома интензивне, а заједнички темељ њихове научне области представљали су бројни покушаји теоретско–аналитичких промишљања плеса базираних на разматрању његових записаних (подвукла С.Р.) форми. У том циљу многи истраживачи су покушали да осмисле самосвојне начине записивања плеса и плесних покрета,⁵ а учињени су и значајни напори да се промовише и прихвати целовит систем плесне нотације познат под називима Лабанова кинетографија или лабанотација.

Једна од најутицајнијих фигура у свету плесних извођача и истраживача у току XX века је несумњиво Рудолф Лабан (Rudolf Laban, 1879–1958). Иако широких интересовања која су обухватала плес, сликарство, архитектуру, сценографију и уопште позоришну уметност засновану на телесном изразу (више у Магазиновић 1951: 190–199; Јовановић 1999: 168–169), Лабан је целог живота био заокупљен изналагањем оригиналне плесне нотације која би на што адекватнији начин забележила ток плесног покрета (тзв. *dance flow*) и превазишла недостатке до тада коришћеног писма под називом *корееографија* Раула Ле Фејеа (Raoul Roger Feuillet).⁶ Основне идеје новог система записивања плесног покрета под

2 Познато је да су сестре Јанковић имале веома развијену кореспонденцију са свим признатим истраживачима Европе, САД и Канаде (више у Ракочевић 2014: 226), а њихови текстови и књиге су афирмативно приказивани у стручним часописима у Енглеској почев од 1937. и САД, након 1953. године (више у Dunin 2014: 204).

3 Термин *етнокорееологија* је први пут забележен у писму Данице Јанковић упућеном енглеском истраживачу и фолклористи Мод Карпелес (Maud Carpeles) (Dunin 2014: 203). Неколико година касније, Љубица је дефинисала дисциплину у инаугуративном тексту поводом чланства у Српску академију наука и уметности (Јанковић и Јанковић 1964: 92).

4 Овом приликом наведимо само неколико радова који сведоче о развијености истраживања у многим европским земљама. На пример у Хрватској (Zebec 1996: 89–110; 2009: 136–150), Словенији (Kunej 2005: 243–247), Босни и Херцеговини (Vasić i Panić–Kašanski 2008: 18–23), Македонији (Opetčeska–Tatarčeska 2008: 30–40), Мађарској (Felföldi 2007: 159), Румунији (Giurchescu 1999: 41–54), Норвешкој (Bakka 1991: 54–55), Ирској (Foley 2012: 222), као и у Сједињеним америчким државама (Kurath 1960: 233–254; Kaeppler 2001: 361–367).

5 Неки од њих су представљени на конгресу Савеза удружења фолклориста Југославије 1955. године (Rad Kongresa folklorista Jugoslavije 1958).

6 Плесно писмо Раула ле Феје је под називом *корееографија* је објављено 1700. године, а било је у

називом *Шрифтийанц* (нем. *schrifftanz*, срп. записивање плеса) први пут су усмено представљене јавности на Другом плесном конгресу 1928. године у Есену.

Након Лабанове усмене презентације нови систем је публикован у две књижице: прва, *Шрифтийанц I* (1928) садржала је објашњења ортографских основа система, док су другу, *Шрифтийанц II* (1930) чинили примери, односно записи кратких плесних вежби (више у Fügedi 2016: 10). У исто време штампан је истоимени часопис (*Schrifftanz*) који је излазио у периоду од 1928. до 1931. године (исто).

Овај систем је веома добро прихваћен и активно промовисан међу Лабановим следбеницима, чиме је допринело и њихово институционално организовање. Алберт Кнуст (Albrecht Knust) је основао Центар за записивање плеса (Tanzschreibstube) у Хамбургу још 1927. године, а Ен Хатчинсон (Ann Hutchinson) започела активности Бироа за плесну нотацију (Dance notation bureau) у Њујорку 1940. године.⁷ У настојању да се оствари континуирана комуникација између европских и америчких записивача и превазиђу ортографско–стилске разлике између Лабанове кинетографије и лабанотације – као два незнатно различита дијалекта јединствене плесне нотације које су настале у току Другог светског рата и након њега – у Аделстону у Енглеској је 1959. године основано удружење Међународни савет за Лабанову кинетографију (International Council of kinetography Laban, ИСКЛ) које је активно и данас.

Будући да се, након представљања основа система *Шрифтийанц*, Рудолф Лабан усредредио најпре на кореографски рад, а након Другог светског рата, када је већ емигрирао у Енглеску, на теоретско промишљање природе покрета уобличено у аналитичком систему под називом „Анализа напора“ (Effort analysis), његово основно плесно писмо, представљено 1928. године, и даље је развијано захваљујући напорима следбеника. У значајно допуњеној верзији, а под називом *Лабанова кинетографија* Алберт Кнуст је најпре објавио основе система 1937, а у још проширенијем издању 1956. године под називом *Речник Лабанове кинетографије* (*A dictionary of kinetography Laban*) (Млакар 1997: xviii; Fügedi 2016: 10).⁸ Ен Хатчинсон је, са друге стране, такође објавила основе система под називом *Лабанотација* (*Labanotation*) у Њујорку 1954. године.⁹

Захваљујући прегалаштву бројних Лабанових следбеника који су препознали њену применљивост, кинетографија је нашла своју примену у етнокорологији у многим европским земљама. Сматра се да је на простору бивше Југославије, а након званичног представљања писма на Конгресу фолклориста Југославије 1955. године на Бјелашници (*Rad Kongresa folklorista Jugoslavije* 1958), Лабанова кинетографија званично прихваћена. Користили су је словеначки (Мирко

интензивној употреби у западноевропским земљама све до последњих деценија XIX века (више у Foster 2011: 23–24). Мада је у многим аспектима базирано на оригиналним идејама, Лабаново плесно писмо се у неким ослања и на Ле Фејеове поставке (више у Млакар 1997: xviii).

7 Биро за плесну нотацију постоји и данас.

8 Последње издање ове књиге је објављено 1997. године (Knust 1997).

9 До сада је у периоду од 1954. до 2005. године објављено четири издања ове књиге.

Рамоуш), хрватски (Иван Иванчан), босанскохерцеговачки (Јелена Допуђа) и македонски (Михаило Димоски и Ганчо Пајтонџијев) истраживачи. Мада је била добро позната и српским истраживачима, у Србији је Лабанову кинетографију почела да користи тек Оливера Васић и то 1980. године (Васић 1980). Разлози за касније прихватање кинетографије у Србији се несумњиво крију у чињеници да су сестре Јанковић – као неприкосновени ауторитети у сфери етнокорееолошких проучавања и непосредни ментори својим млађим савременицама, истраживачима Оливери Младеновић и Милици Илијин, које нису користиле кинетографију – биле велики противници овог писма.

Циљ овог текста је да се на основу архивске грађе из Легата сестара Јанковић, који је похрањен у Народној библиотеци Србије, критички сагледа однос Љубице и Данице Јанковић према овом, данас светски признатом плесном писму. Анализирана архивска грађа обухватаће препис текста *Шрифџијанц I* на немачком језику, као и неколико до сада необјављених рукописа Љубице Јанковић.

ПОЧЕЦИ ИНТЕРЕСОВАЊА ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ НАРОДНИХ ИГАРА И СУСРЕТ СА ЛАБАНОВОМ КИНЕТОГРАФИЈОМ

Након завршених студија југословенске књижевности на Филозофском факултету у Београду, сестре Јанковић су се запослиле као професори раних 1920–их година,¹⁰ али су уједно започеле и каријере преводиоца (Даница) и теоретичара књижевности (Љубица) (више у Ракочевић 2014: 224). Међутим, још од раног детињства привлачиле су их народне игре. У до сада необјављеном тексту под називом *Историја етнокорееолоџије* (прилог 1), Љубица њихов професионални етнокорееолошки рад дели у четири „етапе“ (Јанковић Љ. 196?¹¹).¹² Мада почеци теренског рада сестара Јанковић датирају још из 1925. (више у Ракочевић 2014: 227), према овој Љубичиној подели, професионални “заокрет” обе сестре у

10 Љубица је радила у Четвртој мушкој 1920. и 1921. године, а од 1922. године у Другој женској гимназији у Београду (Јанковић Љ. 1963: 1), док се након усавршавања енглеског језика у Оксфорду у току 1924. године, Даница запослила као професор у Тетову 1924. године (Младеновић 1960: 260).

11 Према садржини текст је настао вероватно након 1964. године.

12 Према Љубици, прва етапа професионалног развоја сестара Јанковић је трајала до 1934. године. Њу карактерише спонтано упијање знања о народним играма током детињства и ране младости. Друга етапа је трајала од 1934. до окупације 1940. године, а карактерише је заокрет у професионалним оријентацијама обе сестре ка истраживању народних игара, интензиван теренски рад и објављивање прве три књиге Народних игара. Трећа етапа је трајала за време Другог светског рата. У њој су прекинута теренска истраживања и обустављена кореспонденција са страним истраживачима. Четврта етапа започиње након ослобођења а трајала је све до Даничине смрти 1960. године. Одликовао ју је интензиван “кабинетски” научни рад и објављивање великог броја књига и текстова на српском и енглеском језику. Пету етапу је обликовала само Љубица, која је активно, као члан Српске академије наука и уметности од фебруара месеца 1964. године, наставила интензиван етнокорееолошки научни рад. Ова етапа је трајала до Љубичине смрти 1974. године.

правцу њиховог потпуног усредсређења на проучавање народних игара наступио је у „другој етапи“ која је започета 1934. године. Који су непосредни разлози који су иницирали ову радикалну промену у њиховим професионалним и приватним животима, још увек није познато.

Према Љубичином сведочењу, међутим, у немогућности да заинтересују „раднике који ће се посветити скупљању народних игара“, почетком 30–их година одлучиле су да „саме нешто предузму“ (Јанковић Љ. 196?: 3). У том циљу Љубица је у току 1933. године покушала да научи Лабанову кинетографију. У њиховој рукописној заоставштини у Народној библиотеци Србије, пронађен је препис Лабановог издања *Шрифтийианц I* на немачком језику који је, закључујући према према његовим ортографским одликама, начинила Љубица (Јанковић Љ. 1933) (прилог 2).

Иако о томе у својим текстовима нису експлицитно писале,¹³ сестре Јанковић су биле врло добро упознате са радом Рудолфа Лабана. Лабан је, наиме, са својом играчком групом гостовао у београдском позоришту „Маџеж“ 29, 30. и 31. маја 1924. године (*Полиџика* 1924), а цело лето исте године је провео у Загребу (Магазиновић 1951: 195, напомена). Након овог значајног догађаја, Лабанова сарадница Дусја Береска (Dussia Bereska) је у Дубровнику и Београду држала курсеве Лабановог писма у периоду од 1932. до 1935. године (*Полиџика* 1935).

Није познато да ли су сестре Јанковић присуствовале наступима Лабанове групе, нити да ли су похађале курсеве Дусје Береске, иако су за њих свакако знале. Будући да је приликом гостовања у Београду, Лабан посетио Школу за ритмику и пластику Маге Магазиновић у којој је одржао два часа и остварио пријатељске односе са њеном власницом (Магазиновић 1951: 195, напомена), извесно је, међутим, да је *Шрифтийианц I* Љубица преписала из примерка Маге Магазиновић. У овај рукопис је, наиме, уметнуто и две странице краћих кинетограма на којима је назначено „Вежбе преписане од г–ђе Магазиновић“. Уз ове краће кинетограме, који не припадају оригиналном тексту *Шрифтийианц I* Рудолфа Лабана (уп. Лабан 1928),¹⁴ записана су објашњења низова корака, а потом и појединих балетских поза и мотива на српском језику. Ово указује на очигледни покушај примене Лабановог писма, можда од стране Маге Магазиновић или неког њеног ученика, што је Љубица преписала у намери да разуме систем.

У току 1933. године Љубица је била, дакле, посвећена савладавању Лабановог писма, али је од њега убрзо одустала. Будући да је након Другог светског рата Лабанова кинетографија све више прихватана на простору бивше Југославије и свету, Љубица је у многим објављеним и необјављеним текстовима у више наврата образлагала зашто је одустала од примене ове нотације.

13 Могуће је, међутим, да је Љубица у својим дневничким белешкама које је водила током читавог живота забележила појединости у вези са учењем Лабановог писма. Ови дневници до сада нису обрађивани.

14 Овом приликом се срдечно захваљујем колеги етнокореологу Јаношу Фугедију (János Fügedi) из Музиколошког института Мађарске академије наука, који ми је доставио скенирани примерак оригиналног издања *Шрифтанц–а* Рудолфа Лабана.

ОТВОРЕНО И ИЗРИЧИТО НЕГИРАЊЕ ЛАБАНОВЕ КИНЕТОГРАФИЈЕ

У тексту „Нека етнокоролошка питања“ који је написан 1966. године за књигу *Народне игре IX* (Јанковић Љ. 2016), Љубица је истицала:

Као што је познато, у почетку свога рада, сестре Јанковић су желеле да српске и друге народне игре у нашој земљи записују Лабановом кинетографијом. Љубица Јанковић се дала на учење и савладавање Лабановог компликованог писма и покушала да њиме забележи прво врањанске игре. Показало се одмах да лабанотација и њена терминологија, створена за балетску технику и фиксну сценску игру, не одговарају ни природи српских народних игара, ни нашој народној терминологији, ни неким специфичним појавама наше и балканске орске традиције која још живи. Нарочито кола као што је *Врањанка*, у којима се јавља феномен квантитативне хетероритмичности не могу се записати Лабановим крутим симболима. Зато је оставила лабанотацију и покушала да пронађе Систем који би одговарао и карактеру наших народних игара, и необичнијим појавама нашег орског предања, систем тачан, еластичан, једноставан, лак и приступачан. Систем који би служио не само записивању и описивању игара, него који би народну игру увео и у науку и потпуно омогућио прави научни рад на комплексу народне игре у живом стваралачком процесу орске традиције (Јанковић Љ. 2016.: 19–20)

У овом тексту објављени су још неки разлози неприхватања кинетографије:

Лабанотација није донела очекиване резултате ни у практичном, ни у научном раду. Донела је користи само америчким трговачким бироима који се баве записивањем и превођењем балета на Лабанову кинетографију. Јер познато је да се од кореографа нико лично не служи лабанотацијом. То се ради у поменутих бироима који уживају и материјалну помоћ Рокфелерове фондације. Научни радници на народним играма који осећају проблеме и имају искуства са живом традицијом, одричу се све више Лабановог система у разним земљама, и игре записују речима.

Можда се мртво предање може описивати лабанотацијом. Али наше предање које још живи и непрестано се мења, превазилази круте симболе. Међутим, има кореографа који то не виде или неће да виде и којима искуство не помаже, па поред Лабанове кинетографије употребљавају још који систем што не иде у прилог ни једном од употребљених система, већ само компликује и отежава ствар (Јанковић Љ. 2016: 22–23).

Научни рад сестара Јанковић и њихов систем записивања плеса је, као што је већ напоменуто, изазвао пажњу плесних истраживача широм света. Овоме су и саме сестре допринеле јер су, према сачуваној преписци из њиховог Легата,

своје књиге и научне радове самоиницијативно слале познатим библиотекама и стручњацима иницирајући сарадњу. Захваљујући томе биле су чланови најзначајнијих светских удружења етномузиколога, етнокореолога и фолклориста свога времена. Пре Другог светског рата биле су чланице Међународног архива за плес у Паризу, а након њега Међународног савета за народну музику (International folk music council, IFMC). Будући да су биле активне чланице овог потоњег удружења од његовог оснивања 1947. године (ово удружење се од 1980. године назива Међународни савет за традиционалну музику, International council for traditional music, ICTM),¹⁵ у његовом Годишњаку (Yearbook) је постхумно објављен Љубичин текст у којем се генеративно представља и промовише систем етнокореолошке анализе сестара Јанковић (Јанковић Љ. 1975: 31–46). У овом тексту је Љубица аргументацију против Лабанове кинетографије значајно ублажила и свела на немогућност записивања плесова неједнаке дужине трајања кинетичке и музичке фразе коју је у овом тексту означила као “балкански феномен” (Исто: 31).¹⁶

Ставови Љубице Јанковић против Лабановог плесног писма су, дакле, били изричитни, директни и, у текстовима на српском језику, веома изразити у својој негацији. У рукописној заоставштини су, међутим, пронађени до сада необјављени текстови у којима је ипак покушавала да поступно, на основу методолошки утемељене научно–етнокореолошке аргументације обухватно изложи разлоге против Лабановог писма. То су текстови *Поводом једног приказа: „Исцртавање игара у Југославији по систему сестара Јанковић“* (Јанковић Љ. 19??^а¹⁷) и *Записивање, описивање и проучавање народних игара по систему сестара Јанковић* (Јанковић Љ. 19??^б¹⁸).

У овим рукописима није назначено када су настали. С обзиром на уређеност тока њихових садржаја, обим,¹⁹ те поступност и разрађеност аргументације против кинетографије, може се претпоставити да је текст *Поводом једног приказа: „Исцртавање игара у Југославији по систему сестара Јанковић“* (прилог 3) написан први и то непосредно након 1964. године. Овај текст је настао поводом приказа целокупног етнокореолошког деловања сестара Јанковић који је написао

15 О овоме сведочи кореспонденција са првом секретарицом удружења Мод Карпелес (Maud Carpeles) која је сачувана у Народној библиотеци Србије, као и активност сестара Јанковић у процесима организовања четврте конференције овог удружења у Опатији 1951. године и учешће на њој (присутствовала је само Љубица, будући да је Даница због дијабетеса морала да остане у Београду).

16 Непоклапање дужина кинетичке и музичке компоненте које се јавља у појединим традиционалним плесовима пореклом са простора југоисточне Србије је представљало дугогодишњу научну интригацију Љубице Јанковић. Називала ју је “појединачном аритмичности у ритмичности целине извођења орске игре и мелодије” а њеној типологизацији је посветила засебну научну публикацију (Јанковић Љ. 1968).

17 Рукопис је вероватно настао у другој половини шездесетих година или почетком седамдесетих.

18 И овај рукопис је вероватно настао у другој половини 1960–их година или почетком 1970–их.

19 На рукопису Записивање, описивање и проучавање народних игара по систему сестара Јанковић је Љубичином руком накнадно у левом заглављу дописано „Шира редакција“.

немачки истраживач Курта Петерса (Kurt Peters), а који је објављен у часопису *Das Tanzarchiv* у октобру 1964. године (Peters 1964:134–136). У њему је аутор афирмативно приказао систем записивања сестара Јанковић и истицао његову прилагођеност специфичностима народне игре са простора Југославије, упркос чињеници да је био присталица Лабанове кинетографије. Ово је дало повод Љубици да се упусти у образлагање неприхватања кинетографије, и у много већој мери у другом делу текста насловљеном као „Наш систем“, да промовише предности сопствене нотације.

Изложени разлози против кинетографије су преузети из овог текста и обухватније дискутовани у рукопису под називом *Зайисивање, ојисивање и ироучавање народних игара по сисџему сесџара Јанковић* (Јанковић Љ. 19??6) (прилог 4). Мада су наведени у нумерички маркираном низу разрађених аргумената, будући да су веома опсежно образлагани, биће наведени у скраћеном облику:

1. Лабанова кинетографија са утврђеним знацима (симболима) са једном врстом нотног система и партитуре за покрете, створена је за балетску технику и терминологију: народна игра њоме записана, била би суштински преиначена у смислу балета (...)
  2. Систем партитуре би захтевао много већи формат од описа игара речима. (...)
  3. Кинетографија знацима захтева страховито много труда и времена да би се научила, још више да би се њоме колико-толико постигла брзина писања. (...)
  4. Кинетографија је веома компликована. Зову је “несхватљивом Лабановом геометријом”. Позната је само малом броју стручњака, иако је створена још у трећој деценији овога века. Зато није постала међународно приступачна.
  5. Лабанова кинетографија је непрактична, па и због тога у међународном погледу није ништа приступачнија од описа. Описи речима, чијем се превођењу са језика на језик може посветити само један човек под условом да зна оба језика и да може превести тачно, ипак су међународно приступачнији него кинетографија знацима, која, да би постала заједничко писмо свих народа, захтева време и труд многих и многих хиљада (можда и милиона) јадника, а да при свем том, као што смо већ видели, не одговара ни техници народних игара ни свима циљевима којима служе опис помоћу речи. (...)
  6. Систем партитуре са симболима је крут систем и не одговара народним играма које још живе пре свега зато што народ непрестано ствара нове кораке и покрете који превазилазе раније утврђене знаке. (...)
- а) Однос између игре и мелодије није увек исти у току извођења једне исте игре (...)

б) Како би се уопште у систему партитуре поступило са преосталим тактом било мелодије, било игре у случајевима неједнаке дужине привидно аритмичног и асиметричног односа?

ц) Како би се поступило са синкопичним корацима?

д) Како би се у систему партитуре могла извести анализа игре која при сваком понављању има друге кораке или фигуре или мимичке радње? (...)“ (Јанковић Љ. 19??б).

ђ) Како би се у систему партитуре поступило кад се мелодија проширује услед додавања слогова при сваком понављању песме, док кораци остају непромењени а типски склоп игре непроширен?

е) За штампање би симболи представљали несравњиво веће тешкоће него описи речима.

ж) Симболи би повлачили и несравњиво веће материјалне издатке приликом објављивања записаних игара.

з) Пошто симбола никада не би било довољно за игре које живе и које непрестано настају морало би се прибегавати и описивању речима. Из тог разлога, и из многих других, колико је нама познато, народне игре се у другим земљама нигде и не записују помоћу симбола, већ претежно помоћу речи. Чак и немачки експерти за народне игре не служе се лабанотацијом, већ описују своје народне игре речима (Јанковић Љ. 19??б).

У овом тексту Љубица је проширила своју аргументацију против лабанотације на све системе који користе симболе и изнова се искључиво залагала за систем описа народних игара речима. Поново је потанко образложила предности сопственог система истичући његове предности.

У својим ставовима против Лабанове кинетографије Љубица је била непоколебљива све до краја живота у толикој мери да је чак и у свом тестаменту насловљеном као „Моја последња воља“, чија је завршна верзија написана маја 1971. године (Јанковић Љ. 1971), одређене редове посветила овим питањима. У члану XIV Љубичиног тестаментa написано је:

Нека се не дозволи превођење наших писаних игара са нашег система на Лабанов систем или који други, јер нам је аналитичко–синтетички систем, који се састоји претежно од речи, еластичан, једноставан и тачан пошто се ослања на математичке науке (образац, анализа, синтеза), док је Лабанов систем, који се састоји само од симбола, крут, не одговара природи и карактеру наших народних игара и предања који живи у стваралачком процесу које се мења, уз то је веома компликован па нема практичне вредности, а није

ни за научни, историјски, етнолошки и етнокореолошки рад. При томе, и Лабанова терминологија, створена за балетску технику, представља опасност за народни стил и технику који би са временом преиначили у балет и постали опште место и конвенционални говор игре не само на естради, него и у народу (Јанковић Љ. 1971).

У овим редовима се, уз разлоге који су претходно изложени, први пут појављује и мисао о могућности преиначења „стила и технике“ извођења народне игре приликом њеног јавног приказивања “на естради”, што би, повратно, бојала се Љубица, могло да утиче и на њено извођење „у народу“. Очигледно је да је у тренутку када је писала ове редове, Љубица била свесна великих промена у пласману музике и плеса у јавном простору који су наступили наглим развојем медија у деценијама након Другог светског рата, те је сматрала да би употреба Лабанове кинетографије још више могла допринети у то време интензивном преиначавању традиционалних форми народне игре за коју је чврсто веровала да би требало да буде сачувана у “изворном“ облику, онако како ју је са сестром забележела на терену којих тридесетак година раније.

*

Разлози против кинетографије су били, дакле, веома комплексни и разноврсни, узроковани научно–објективним, али и личним разлозима, а у различитим временским периодима истицани су променљивим интензитетом. Уз децидну негацију самог писма и генералан отпор према променама контекстуалног испољавања народних игара, међу њима је свакако и борба за промоцију сопственог научног доприноса, односно бојазан да би кинетографија могла да угрози вербално–графички начин записивања који је био основа етнокореолошког научног промишљања сестара Јанковић. Будући да је њихов систем био у основи заснован на вербалном дефинисању корака и покрета на српском језику, несумњиво је да је његов апликативни потенцијал био сведен на сферу искључиво националне примене.

Истовремено, Љубица је засигурно била свесна интензивне експанзије етнокореологије у деценијама након Другог светског рата и њеног развоја на наднационалом нивоу, који је темељен управо на успостављању универзалног аналитичког система базираном на примени Лабанове кинетографије. Најпре, као што је већ напоменуто, Лабанова кинетографија је афирмативно представљена на конгресу савеза удружења фолклориста Југославије и генерално прихваћена од стране већине учесника овог скупа одржаног 1955. године (*Rad Kongresa folklorista Jugoslavije* 1958). Даље, у поменутом приказу Курта Петерса истиче се да је Лабанова кинетографија званично прихваћена у светским оквирима и препоручена као универзално плесно писмо на конгресу плесних записивача у Дрездену 1957, као и на светској конференцији ИСТМа у Лијежу 1958. године (Peters 1964: 134). Поред ових генералних информација о распрострањености употребе кинетографије, Љубица је била упозната и са радом Студијске групе за

етнокореологију ICTMa (Study group on ethnochoreology²⁰), будући да је тесно сарађивала са Милицом Илијин која је била члан ове групе. Група научника већином из источне Европе је, наиме, у оквиру поменуте групе веома интензивно и континуирано сарађивала, почев од 1962. године. У оквиру редовних годишњих састанака ове групе етнокореолози су радили на успостављању универзалног система структуралне анализе традиционалних плесова, који је био базиран управо на примени Лабанове кинетографије (више у Giguchescu 2007: 4–5). Као члан групе, Милица Илијин је учествовала у њеном раду, о чему је званично известила и српску научну јавност (Илијин 1973: 208), а претходно вероватно приватно дискутовала са Љубицом Јанковић. Почев од педесетих година, дакле, теоретско–аналитички потенцијали етнокореологије базирани на примени Лабанове кинетографије су убрзано развијани широм Европе и света, са чим је Љубица Јанковић сасвим сигурно била добро упозната. Ове чињенице нису, нажалост, утицале на то да промени своје мишљење према кинетографији, већ су, напротив, заостриле њене негативне ставове према овом плесном писму.

Свесна свих изнетих чињеница, Љубица Јанковић се у току последње деценије свога живота у објављеним и необјављеним текстовима упорно борила против Лабанове кинетографије, а истовремено и за афирмацију етнокореолошког система који је развијала са сестром. Са друге стране и упркос негативним ставовима, сасвим је извесно да је Лабанова кинетографија у великој мери утицала на основне поставке система записивања сестара Јанковић. Да би ова тврдња била аргументовама, потребно је укратко образложити основне поставке њиховог система и упоредити га са Лабановом кинетографијом у форми у којој су је и оне училе, дакле према њеној поставци у публикацији *Шрифтийанци*.

СИСТЕМ ЗАПИСИВАЊА НАРОДНИХ ИГАРА СЕСТАРА ЈАНКОВИЋ И ЛАБАНОВА КИНЕТОГРАФИЈА

Систем записивања сестара Јанковић се, као што је познато, састоји из два сегмента, „Обрасца“ и „Анализе“ (више у Ракочевић 2014: 234–235) (прилог 5). За образац који, према његовој дефиницији исказаној у првој књизи *Народне ијре*, садржи „основне покрете игре и главне правце кретања у најкрупнијим потезима“ (Јанковић и Јанковић 1934: 10), према потоњој Љубичиној опсервацији и чврстом убеђењу, омогућава да се “лако уочавају сличности и разлике између појединих игара истог или сроднога типа“ (Јанковић Љ. 19??6).²¹ Са друге стране, према вербалном објашњењу система „анализа садржи до ситница рашчлањене покрете игре и до танчина објашњене правце кретања, уколико је то могуће учинити“ (Јанковић и Јанковић 1934: 10). Другим речима, у „Анализи“ се сведени вербални

20 У то време ова група се називала Подгрупом за плесну терминологију (Subgroup on dance terminology).

21 Више о предностима “Обрасца”, према Љубичиним ставовима, видети и у Јанковић Љ. 1974: 219–222.

описи корака народне игре најпре сегментују и групишу према таковима, а потом према ритмичким јединицама које се одређују према метроритмичкој пулсацији њихове музичке „пратње“. Вербални описи у анализи су допуњени графичким симболима: стрелицама које специфицирају правац покрета и кружићем са тачком у средини који означава покрет у месту. Љубица је веровала да се „из анализе види како се преноси тежина; да ли је корак синкопичан или не; има ли нека пауза; колика је дужина и трајање корака; да ли је ритам трохејски (арза, теза) или који други“ (Јанковић Љ. 19??б).

Упркос снажној негацији Лабанове кинетографије, упоредна анализа система записивања сестара Јанковић и појединих симбола из кинетографије, указује на то да су сестре Јанковић несумњиво много тога преузеле. Најпре у погледу дефинисања основних градивних јединица вербалних описа и кинетографских записа традиционалних плесова чију срж кинетичког процесуирања представља кретање по простору, односно игра ногама. Према првој поставци Лабанове кинетографије они се називају „корацима“, односно „преносима“²² (нем. schritte, односно übertragungen) (Laban 1928: 8). Касније је термин за „корак/пренос“ преиначен у термин „подршка“ (енгл. support) и дефинисан као „померање тежине тела и, стога, прогресија тела као целине“ (Knust 1997: Part I, 33). У термилошким одређењима система сестара Јанковић ови покрети се, такође, називају „корацима“ и дефинисани су на веома сличан начин као „свако помицање у простору“ (Јанковић и Јанковић 1934: 8). Несумњиво је да су и други системи записивања традиционалних плесова који се изводе ногама (нпр. системи записивања Тончке Маролт, Слободана Зечевића или Винка Жганеца), били засновани на истој градивној јединици, односно на преносу тежине тела у простору па и, следствено томе, на сличној терминологији (уп. нпр. *Rad Kongresa folklorista Jugoslavije* 1958). Њихово дефинисање, међутим, најчешће недостаје. У систему сестара Јанковић, може се претпоставити, преузето је из кинетографије.

Даље, егзактно дефинисање појединачних „преноса тежине тела у простору“, односно корака је, такође, може се претпоставити, идејно преузето из кинетографије. Ове знаке је Лабан дефинисао као: напред, назад, лево, десно, косо–лево–напред, косо–десно–напред итд.²³ Према термилошким решењима сестара Јанковић користе се идентични називи корака: напред, назад, лево, десно, напред–улево, назад–удесно итд. (уп. Јанковић и Јанковић 1964: 8) (прилог 6).²⁴

Поред тога, несумњива је и сличност графичких симбола тзв. знакова правца

22 Мисли се на „пренос“ тежине тела у простору.

23 У оригиналу ове дефиниције гласе: nach vorn, nach rückwärts, nach links, nach rechts, schräg-links-vor, schräg-rechts-vor итд. (Лабан 1928: 7–8).

24 Уз графичке ознаке за правце кретања и њихово термилошко одређивање, очигледно је да су и симболи за мушке и женске извођаче које су сестре Јанковић користиле у тзв. дијаграмима, којима су визуелно представљале плесне формације, веома слични симболима из кинетографије. Будући да они изостају у њеном првобитном издању у публикацији Шрифтанц I (уп. Laban 1928), не можемо са сигурношћу тврдити да су их преузеле. Уколико јесу, извесно је, међутим, да су сестре Јанковић биле упознате и са каснијим преубличавањима овог плесног писма.

кретања (direction signs) са графичким симболима које су користиле сестре Јанковић. Будући да Лабанова сегментација хоризонталне димензије простора на осам једнаких целина – у којима основу представља кретање напред–назад и латерална репетиција дијагоналних и бочних покрета, која је прецизно графички приказана од стране Алберта Кнуста (Knust 1997: 7) (прилог 7) – није заступљена у другим системима записивања тога времена (уп. *Rad Kongresa folklorista Jugoslavije* 1958), готово је сигурно, дакле, да су сестре Јанковић своје графичке симболе идејно преузеле из Лабанове кинетографије (уп. Прилог 6 и 7).

На крају упоредне анализе појединих термилошко–графичких решења записивања плесних покрета сестара Јанковић и Рудолфа Лабана, потребно је прокоментарисати и однос ових аутора према записивању метроритмичке компоненте плесних покрета и њеној временској дистрибуцији, чију је (не) прецизност у кинетографији Љубица истицала као један од најзначајнијих недостатака овог плесног писма и аргумената против њега.

У својим почетним формама које су представљене од стране Рудолфа Лабана 1928. године (прилог 8), кинетографија је била заснована на принципу тзв. *unit timing*–а који подразумева записивање симплификованог метроритмичког протока покрета, при чему се он углавном своди на основне ритмичке јединице (Knust 1997: Part I, 295–296). Овај однос према метроритмичкој компоненти покрета је најпре подржан од стране Алберта Кнуста и Ен Хатчинсон, али га је Кнуст значајно надоградио увођењем тзв. *specific timing*–а, односно *exact timing*–а у записивању 1956. године (Fügedi and Misi 2009: 34). Према овом накнадно осмишљеном методу записивања се – кроз егзактно означавање трајања покрета у графичком симболу (дакле у самом кинетограму), али и кроз опционалну додатну нотну линију у којој се бележи метроритам преноса тежине – постиже много већа прецизност у тачном означавању метроритмичког дистрибуирања плесних покрета (више у Knust 1997: Part I, 297; Hutchinson 2005: 183–184; Saint-Smith 2012: 24–25).²⁵ Пракса примене лабанотације и њен развој показали су, дакле, да се метроритмичко процесуирање плесних покрета може неупоредиво прецизније исказати кинетографијом него ли вербалним системом записивања (нпр. уп. прилог 9). Поред тога, могућност придруживања нотног система уз кинетограм отворила је пут упоредном сагледавању дужине кинетичке и музичке фразе. Љубица Јанковић није знала за све ове тековине континуираног развоја кинетографије у погледу прецизног записивања ритмичке дистрибуције плесних покрета, те сигурно и није могла бити свесна потенцијала њене примене у етнокоролошкој анализи.

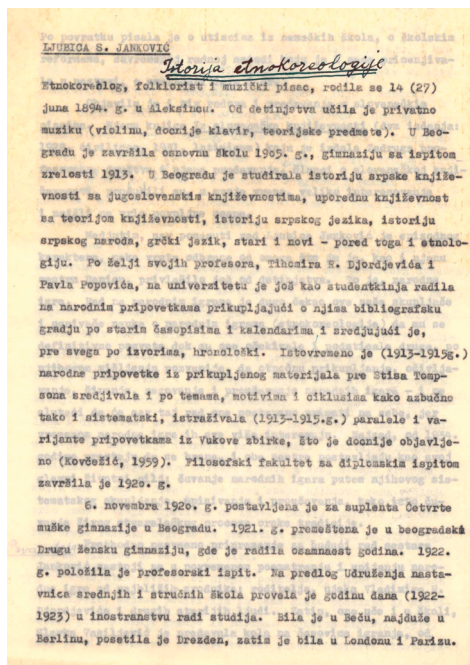
ЗАКЉУЧНА РАЗМИШЉАЊА

Будући да су сестре Јанковић одустале од Лабановог писма веома рано, када је оно још увек било недовољно разрађено у свим сегментима, ни за време Даничиног

25 На простору бивше Југославије, а захваљујући поставкама словеначког лабанотатора Бруна Равникара, примењује се комбинација ова два приступа у метроритмичком записивању плесних покрета.

живота а ни касније, нису могле да знају за његове несумњиве предности. Са друге стране, Љубица се страствено борила за промоцију плесне нотације коју је осмислила заједно са сестром. Сматрала је да она задовољава потребе народних игара, не само са простора Србије већ и шире Балкана и централне Европе. „Овај аналитично–систетички систем, у коме се игре записују и описују претежно помоћу речи, као што захтева живи стваралачки процес орске традиције, на бази математичких наука, у дугогодишњем научном раду показао се не само као тачан, него и довољно еластичан за примену на најразноврсније орске типове, облике игара, стилове и технике народних играча“, истицала је Љубица, и додала, „пored тога је врло лак, једноставан и приступачан за учење, тако и за проучавање игара“ (Јанковић Љ. 2016: 21). Мада се данас не можемо сложити са свим уверењима Љубице Јанковић, истина је да управо због своје приступачности и једноставности, записи народних игара сестара Јанковић и данас налазе своју велику примену нарочито међу извођачима и уметничким руководиоцима у фолклорним и културно–уметничким друштвима у Србији. У својој прегалачкој научно–истраживачкој заоставштини сестре Јанковић су оставиле преко 900 записаних народних игара, а многе од њих се и данас реинтерпретирају управо из њихових записа. Ова чињеница указује на грандиозан подухват који су учиниле у својој сакупљачкој делатности, у утемељивању и развијању етнокореологије у Србији и, најзад, чувању од заборава сеоских традиционалних плесова из некадашњих времена.

Прилози

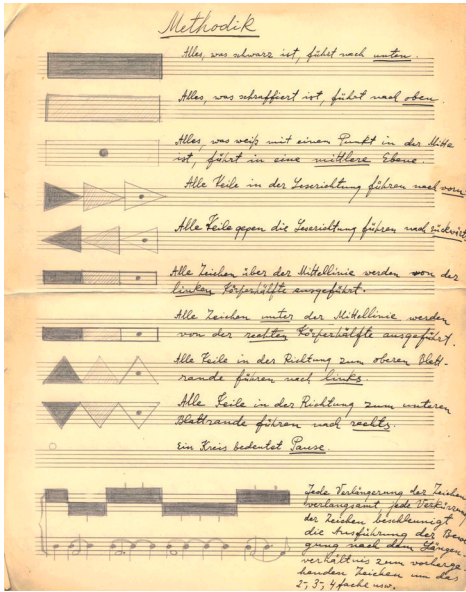

Прилог 1.

Насловна страна рукописа
Историја етнокореологије Љубице
Јанковић.

Легат Љубице и Данице Јанковић,
Народна библиотека Србије.

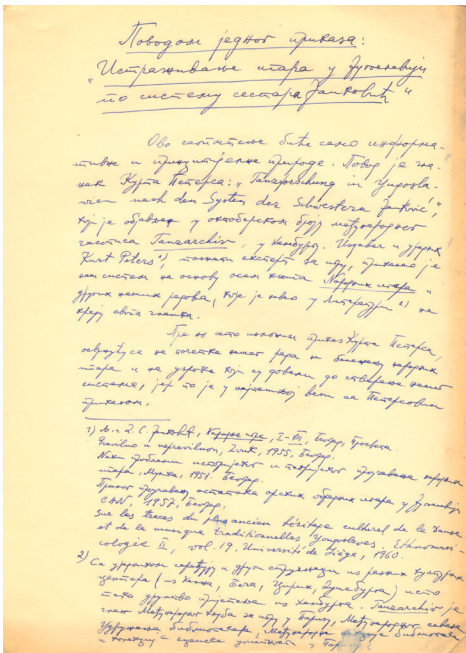
СЕЛЕНА РАКОЧЕВИЋ
СЕСТРЕ ЈАНКОВИЋ И ЛАБАНОВА КИНЕТОГРАФИЈА

Прилог 2.

Насловна страна рукописа
Шрифтишаниц који је начинила
Љубица Јанковић.

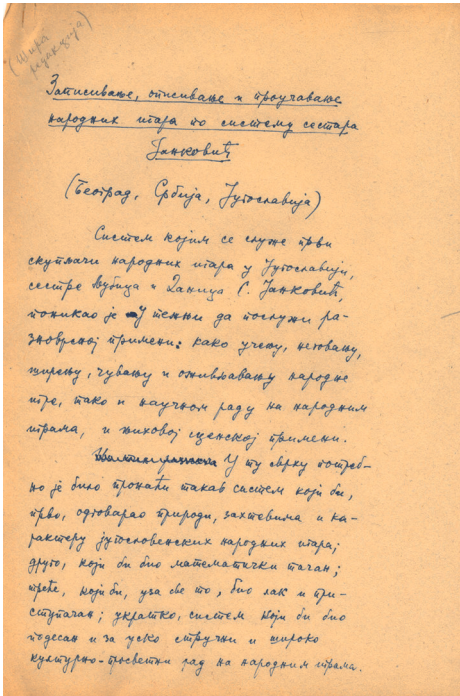
Легат Љубице и Данице Јанковић,
Народна библиотека Србије.

Прилог 3.

Насловна страна рукописа Поводом
једној указза: „Исцртаживање ишара
у јуославји по систему сестјара
Јанковић“ који је начинила Љубица
Јанковић.

Легат Љубице и Данице Јанковић,
Народна библиотека Србије.

Прилог 4.

Насловна страна рукописа
Зайисивање, ойисивање и проучавање
народних игара по систему сестара
Јанковић који је начинила Лубица
Јанковић.

Легат Лубице и Данице Јанковић,
Народна библиотека Србије.

7. Ајде, сунце заје

Такт $\frac{3}{4}$ Косовска Митровица, Вучитрн

Образац

2 корака удесно, и то први са привлачењем леве ноге иза десне, други са избацивањем леве ноге напред-удесно у ваздух (мушки начин), или са привлачењем леве ноге уз десну (женски начин).

1 корак левом ногом улево са избацивањем десне ноге напред-улево у ваздух (мушки начин), или са привлачењем десне ноге уз леву (женски начин).

Напомена. — Игра се са поклещивањем при сваком кораку. Играчи се држе за рамена, и то само мушкарци између себе и жене између себе, а кад су измешани, држе се за руке.

Такт мелодије: **Анализа**

I	→	Ајде,	1	— Десна нога један корак удесно; чим прими ослонац, она мало поклещне.				
					↘	сун-	2	— Лева нога привуче се иза десне, али је ослонац још на десној ноzi.
II	↗	за-	1	— Десна нога један корак удесно; чим прими ослонац, она мало поклещне. Истовремено мушкарци избаце леву ногу напред-удесно у ваздух, а жене је привуку уз десну.				
					↘	а-	2	— Ноге задржавају исти положај.
III	↗	је-	1	— Лева нога један корак улево; чим прими ослонац, она мало поклещне. Истовремено мушкарци избаце десну ногу напред-улево у ваздух, а жене је привуку уз леву.				
					↘	е-	2	— Ноге задржавају исти положај.

Прилог 5.

Запис плеса 'Ајде, сунце заје'
(Јанковић и Јанковић 1937: 57).

IV ЗНАЦИ, ТЕРМИНОЛОГИЈА. — 1) Правци кретања у простору:

а) у месту, било тупкање, цупкање или мировање.
 б) десно
 в) лево
 г) напред
 д) назад
 е) напред-у десно
 ж) напред-у лево
 з) назад-у десно
 и) на левој ноzi ослонац, десна се забације напред-у лево
 ј) десна нога у десно, лева се избацује напред-у десно
 к) на десној ноzi ослонац, лева се избацује напред-у десно
 л) лева нога се привуче у ваздуху десној ноzi, па пошто начини благ лук, пренесе се, у ваздуху, у положај испред десне ноге.
 љ) десна нога се привуче у ваздуху левој ноzi, па пошто начини благ лук, пренесе се, у ваздуху, у положај испред леве ноге.
 м) на левој ноzi ослонац, десна се кружно креће око ње, у ваздуху.

Напомена. — Ако се ови знаци налазе у *загради*, значи да се изводи мали корак (корачић) у томе правцу (), (), (), (), итд.

Постоје још многе могућности комбиновања ових основних знакова. Овде су дати најчешћи случајеви.

DICTIONARY OF KINETOGRAPHY LABAN 7

Direction Signs
Die Richtungszeichen
Les signes de direction

B

F = forward	V = vor	Av = en avant
B = backward	Z = zurück	Arr = en arriere
R = to the right	R = rechts	Dr = à droite
L = to the left	L = links	G = à gauche
H = high	H = hoch	H = en haut
D = deep	T = tief	B = en bas
Pl = in place	Pl = am Platz	Pl = en place

103

LH	VH	RPH
LH	VH	RPH
GA+H	ASH	Dr+H
LH	H	RH
LH	H	RH
GH	H	DrH
LBH	ZH	RBH
LZH	ZH	RZH
GA+H	Ar+H	Dr+H

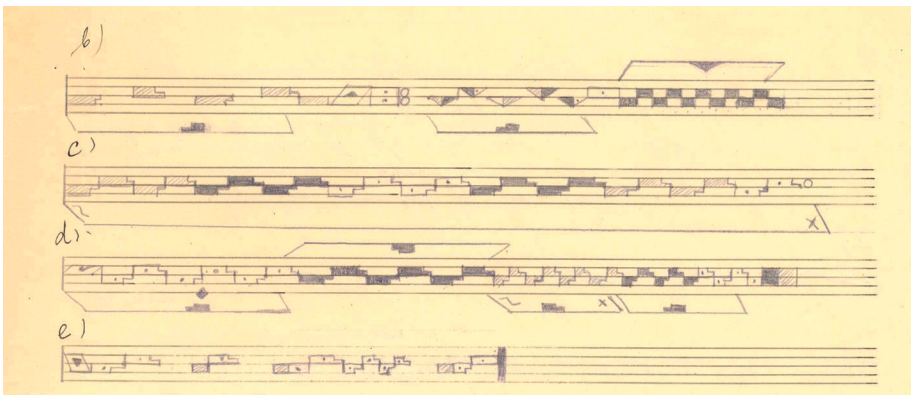
103a

Прилог 6.

Знаци и терминологија (Јанковић и Јанковић 1934: 8).

Прилог 7.

Direction signs (Knust 1997: 7).

Прилог 8.

Кретање у простору са заобилажењем (Schriftanz 1928: 18).

Notni primer 3

$\text{♩} = 130$

Vozice

Vozad

mf

cresc. dim.

Pretiz

Прилог 9.

Кинетографија великој кола (Rakočević 2011: 343).

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Bakka, Egil (1991) "The Centre of the Norwegian Council for Folk Music and Folk Dance". *Dance Research Journal* 32/2: 54–57.
- Васић, Оливера (1980) *Народне њесме и игре у околини Бујановца*. Београд: Етнографски институт Српске академије наука и уметности / Vasić, O. (1980) *Narodne pesme i igre u okolini Bujanovca*. Београд: Етнографски институт Српске академије наука и уметности.
- Vasić, Olivera i Panić-Kašanski, Dragica. (2008) "From the past towards the future: Six decades of Bosnian–Herzegovinian Ethnomusicology". *Vienna and the Balkans*, eds. Lozanka Peycheva and Angela Rodel, Sofia: Institute of Art studies, Bulgarian Academy of Science, 18–23.
- Giurchescu, Anca (1999) "Past and Present in Field Research: A Critical History of Personal Experience". *Dance in the Field: Theory, Methods and Issues to Dance Ethnography*, ed. Theresa Jill Buckland. London: Macmillan Press: 41–54.

- Giurchescu, Anca (2007) "A historical perspective of the analysis of dance structures in the International Folk Music Council (IFMC)/International Council for Traditional Music (ICTM)". *Dance structures*, ed. Adrienne L. Kaeppler and Elsie Ivancich Dunin. Budapest: Akadémiai Kiadó, 3–18.
- Giurchescu, Anca and Torp, Lisbet. (1991) "Theory and methods in dance research: a European approach to the holistic study of dance". *Yearbook for traditional music* 23. New York: Columbia University and International Council for Traditional Music, 1–10.
- Dunin, Elsie (2014) "Emergence of Ethnochoreology Internationally: The Janković Sisters, Maud Karpeles, and Gertrude Kurath". *Musicology* 17: 197–217.
- Zebec, T. (1996) "Dance research in Croatia". *Narodna umjetnost* 33/1. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 89–110.
- Zebec, Tvrtko (2009) „Razvoj i primjena etnokoreologije u Hrvatskoj“. U: Jasmina Talam (ured.). *Zbornik radova, VI Međunarodni simpozij "Muzika u društvu"*. Sarajevo: Muzikološko društvo FBiH i Muzička akademija u Sarajevu, 136–150.
- Илијин, Милца (1973) „Развој етнокореологије“. *Српска музика кроз векове*. Београд: Галерија Српске академије наука и уметности, 203–213 / Пилиј, М. (1973) "Razvoj etnokoreologije". *Srpska muzika kroz vekove*. Beograd: Galerija Srpske akademije nauka i umetnosti, 203–213.
- Јанковић, Љубица. (1933) *Schrifftanz*, необјављени рукопис. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић / Janković, Lj. (1933) *Schrifftanz*, neobjavljeni rukopis. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Legat Ljubice i Danice Janković.
- Јанковић, Љубица. (1963) „Биографија“. *Годишњак Српске академије наука и уметности 70 за 1963. годину*. Београд: Српска академија наука и уметности, 437–444 / Janković, Lj. (1963) "Biografija". *Godišnjak Srpske akademije nauka i umetnosti 70 za 1963. godinu*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 437–444.
- Јанковић, Љубица. (1964) „Етномузикологија и етнокореологија“. *Споменица у част новоизабраних чланова Српске академије наука и уметности 26*. Београд: Српска академија наука и уметности, 87–92 / Janković, Lj. (1964) „Etnomuzikologija i etnokoreologija“. *Spomenica i čast novoizabranih članova Srpske akademije nauka i umetnosti 26*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 87–92.
- Јанковић, Љубица. (1968) *Проблем и теорија појединачне ритмичности у ритмичности целине извођена орске игре и мелодије*. *Српски етнографски зборник*, књига LXXXII, расправе и грађа, књига 6. Београд: Одељење друштвених наука Српске академија наука и уметности / Janković, Lj. (1968) *Problem i teorija pojedinačne aritmičnosti i ritmičnosti celine izvođenja orske igre i melodije*. *Srpski etnografski zbornik*, knjiga LXXXII, rasprave i građa. Knj. 6. Beograd: Odeljenje društvenih nauka Srpske akademije nauka i umetnosti.
- Јанковић, Љубица. (196?) *Историја етнокореологије*, необјављени рукопис. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић. / Janković, Lj. (196?) *Istorija etnokoreologije*, neobjavljeni rukopis. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Legat Ljubice i Danice Janković.
- Јанковић, Љубица. (19???.а) *Поводом једног приказа: Исцртавање игара у Југославији по систему сестара Јанковић*. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић / Janković, Lj. (19???.а) *Povodom jednog prikaza: Istraživanje igara u Jugoslaviji po sistemu sestara Janković*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Legat Ljubice i Danice Janković.
- Јанковић, Љубица. (19???.б) *Записивање, описивање и проучавање народних игара по систему сестара Јанковић*. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић / Janković, Lj. (19???.б) *Zapisivanje, opisivanje i proučavanje narodnih igara po sistemu sestara Janković*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Legat Ljubice i Danice Janković.

- Јанковић, Љубица. (1971) *Моја последња воља*. Тестамент Љубице Јанковић. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић / Janković, Lj. (1971) *Moja poslednja volja*. Testament Ljubice Janković. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Legat Ljubice i Danice Janković.
- Јанковић, Љубица. (1974) „Комплексне методе етнокореологије“. *Симпозијум о мейодологији етнологијских наука*. Београд: Одељење друштвених наука Српске академије наука и уметности, 215–227 / Janković, Lj. (1974) „Kompleksne metode etnokoreologije“. *Simpozijum o metodologiji etnoloških nauka*. Beograd: Odeljenje društvenih nauka Srpske akademije nauka i umetnosti, 215–227.
- Јанковић, Љубица. (2016) „Нека етнокореолошка питања“. У: *Народне игре IX*. Београд: Народна библиотека Србије, 19–29 / Janković, Lj. (2016) „Neka etnokoreološka pitanja“. У: *Narodne igre IX*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 19–29.
- Јанковић, Љубица и Јанковић, Даница (1934) *Народне игре I*, Београд: ауторско издање / Janković Ljubica i Janković, Danica (1934) *Narodne igre I*. Beograd: autorsko izdanje.
- Јанковић, Љубица и Јанковић, Даница (1937) *Народне игре II*. Београд: ауторско издање / Janković Ljubica i Danica Janković (1937) *Narodne igre II*. Beograd: autorsko izdanje.
- Јанковић, Љубица и Јанковић, Даница (1964) *Народне игре VIII*. Београд: ауторско издање / Janković Ljubica i Danica Janković (1964) *Narodne igre VIII*. Beograd: autorsko izdanje.
- Јовановић, Милица (1999) *Балет. Од игре до сценске уметности*. Београд: Clio / Jovanović, Milica (1999) *Balet. Od igre do scenske umetnosti*. Beograd: Clio.
- Каеплер, Адријен (2001) „Ethnochoreology“. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, second edition. Vol. 8. Oxford: Oxford University Press, 361–367.
- Кнут, Албрехт (1997) *A dictionary of kinetography Laban (Labanotation)*. Poznanju: Institut choreologii w Poznaniu.
- Кунеј, Ребека (2005) „Етнокореолог Мирко Рамовш, седмдесетлетник“. *Traditiones* 34/1: 243–247.
- Курат, Гертруде Прокош (1960) „Panorama of Dance Ethnology“. *Current Anthropology* 1/3: 233–254.
- Лабан, Рудолф фон (1928) *Schrifttanz. Methodik, orthographie, erläuterungen*. Leipzig: Univerzal edition.
- Магазиновић, Мара (1951) *Историја игре*. Београд: Просвета / Magazinović, Maga (1951) *Istorija igre*. Beograd: Prosveta.
- Младеновић, Оливера (1960) „Даница С. Јанковић (1898–1960)“. *Гласник Етнографског музеја* 22–23. Београд: Етнографски музеј, 260–263 / Mladenović, Olivera (1960) „Danica S. Janković (1898–1960)“. *Glasnik Etnografskog muzeja* 22–23. Beograd: Etnografski muzej, 260–263.
- Млак, Пино (1997) „Thoughts of a choreographer on the importance of kinetography Laban“. *A dictionary of kinetography Laban (Labanotation)*. Poznanju: Institut choreologii w Poznaniu, xvii–xxi.
- Опетческа-Татарчевска, Ивона (2008) „Macedonian ethnochoreology – a problem of continuity“. *Vienna and the Balkans*, Lozanka Peycheva; Angela Rodel (eds.). Sofia: Institute of Art studies, Bulgarian Academy of Science, 30–40.
- Петерс, К. (1964) „Tanzforschung in Jugoslawien nach dem System des Schwestern Janković“. *Das Tanzarchiv*. Oktober 1964, 12 Jahrgang, Heft 5: 134–136.
- Политика*, 2. јун 1924. године. <http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/novine/politika/1924/06/02#page/2/mode/1up>, приступљено 3.1.2018.
- Политика*, 25. децембар 1935. године. <http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/novine/politika/1935/12/25#page/11/mode/1up>, приступљено 3.1.2018.

- Rad Kongresa folklorista Jugoslavije.* (Bjelašnica 1955. i Pula 1952) Zagreb: Kongres folklorista Jugoslavije.
- Rakočević, Selena (2011) *Igre plesnih struktura. Tradicionalna igra i muzika za igru Srba u Banatu u svetlu uzajamnih uticaja.* Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Rakočević, Selena (2014) "Contribution of Ljubica and Danica Janković to establishment of ethnochoreology in Serbia as an academic scholarly discipline." *Музикологија* 17: 219–244.
- Saint-Smith, Shelly. (2012) "Technical report." *Proceedings from the Twenty-seventh biennial ICKL conference.* Budapest: Institute for musicology, Hungarian academy of sciences.
- Felföldi, László (2005) "Structural Approach in Hungarian Folk Dance Research." In: *Dance Structures*, eds. Adrienne L. Kaeppler and Elsie Ivancich Dunin. Budapest: Akadémiai Kiadó, 155–184.
- Foley, Catherine E. (2012) "Contemporizing Irish Step Dance Within a University Context." In: *Dance, Gender and Meaning: Contemporizing Traditional Dance; Proceedings of the 26th Symposium of the ICTM Study Group on Ethnochoreology 2010* (Třešť, Czech Republic), eds. Elsie Ivancich Dunin, Daniela Stavělová, Dorota Gremlicová. Prague: Academy of Performing Arts; Institute of Ethnology of the Academy of Sciences of the Czech Republic and ICTM Study Group on Ethnochoreology, 220–228.
- Foster, Susan Leigh (2011) *Choreographing empathy: Kinesthesia in performance.* London and New York: Routledge.
- Fügedi, János (2016) *Basic of Laban Kinetography for traditional dances.* Budapest: Institute for musicology of Hungarian academy of sciences, Research centre for humanities.
- Fügedi, János and Misi, Gabor. (2009) "Ways of notating floor touching gestures with the foot." *Proceedings of the twenty-sixth biennial conference of the International council of kinetography Laban held at Escuela Nacional de danza clásica y contemporánea.* Mexico City D.F., Mexico, July 29 – August 5, 2007, 33–48.
- Hutchinson, Ann (2005) *Labanotation. A system of analyzing and recording movement.* New York and London: Routledge.

SELENA RAKOČEVIĆ

THE JANKOVIĆ SISTERS AND KINETOGRAPHY LABAN

(SUMMARY)

Based on the archival material from the Legacy of Sisters Janković, which is stored in the National Library of Serbia, this article critically examines Ljubica and Danica Janković's relation to today's world-renowned dance notation, kinetography Laban. The analyzed archival material includes the transcript of the first edition of Laban's notation called *Schrifttanz* in German, as well as several unpublished manuscripts by Ljubica Janković.

Even though the Janković sisters were familiar with kinetography Laban, they (especially Ljubica) were its great opponents. Instead of learning and using kinetography Laban, they developed their own dance notation system in early

1930s and used it until Ljubica's death in 1974. In this article, the relationship of the Janković sisters' dance notation to Rudolf Laban's kinetography is considered in the context of the wider processes of development of ethnochoreology, traditional dance notations, as well as the history of kinetography Laban in Europe in the first half and mid-20th century.

KEY WORDS: dance, notation, Ljubica and Danica Janković, kinetography Laban.